

Asia: VN/7747/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi yleistukilain, kotoutumisen edistämisestä annetun lain sekä yleisistä kielitutkinnoista annetun lain muuttamisesta

Yleistukilaki

Yleinen näkemyksenne työskentely- ja asumisaikavaatimuksen asettamisesta tavanomainen yleistuen saamisen edellytykseksi

Pidämme hyvin ongelmallisena sitä, että esitys käytännössä asettaa ihmisryhmät keskenään eriarvoiseen asemaan. Taustan perusteella tapahtuva eriarvoinen kohtelu rikkoo perustuslakia eikä yhdenvertaisuuden periaatetta pidä hylätä. Katsomme, että yhdenvertainen kohtelu on yksi onnistuneen kotoutumisen ja hyvien väestösuhteiden kulmakivistä ja siten esitetyt yleistukilakimuutokset ovat omiaan vaikuttamaan molempiin kielteisesti.

Pidämme myös merkittävänä riskinä sitä, että etenkin yleistukilakia koskevat muutokset vaikeuttaisivat kohtuuttomalla tavalla etenkin niiden ihmisten kotoutumista, joille kotoutuminen on jo valmiiksi muita haastavampaa. Vaarana on, että niukan toimeentulon ja eriarvoisen kohtelun myötä etenkin osa kaikkein haavoittuvammassa asemassa olevista Suomeen muuttaneista ihmisistä ajautuu yhteiskunnan marginaaliin sen sijaan että heistä tulisi mahdollisimman nopeasti yhteiskunnan aktiivisia ja täysivaltaisia jäseniä.

Lakihanke ei myöskään ole linjassa hallituksen sosiaaliturvan yksinkertaistamista koskevan tavoitteen kanssa. Muutoksella tavoitellaan taloudellista säästöä, mutta säästösummat, joita esityksestä voi karkeasti arvioida, vaikuttavat pienemmiltä kuin käsittelijöiden työmäärän kasvattamisesta aiheutuva kulu, kun ihmisten tilannetta ja oikeutta tukeen pitää arvioida tarkemmin.

Näemme kaiken kaikkiaan lakihankkeen yhdenvertaisuuden, ihmisoikeuksien ja kotoutumisen edistämisen kannalta vahingollisena.

- **Tavanomaisen yleistuen saamisen edellytykseksi asetettaisiin vaatimus työttömyysturvalain mukaisen työssäoloehdon täyttämisestä. Näkemyksenne työskentelyvaatimuksesta**

Pätkä- silppu- ja alustatyö tulee huomioida, jotta työsuhteen laatu ei aseta ihmisiä eriarvoiseen asemaan. Luonnoksessa esitetyt muutokset eivät lisää Suomen vetovoimaa kansainvälisten osaajien silmissä, mikä ei puolestaan edistä hallitusohjelman tavoitetta lisätä työperäistä maahanmuuttoa ja saada houkuteltua erityisesti kansainvälisiä huippuosajia.

- **Vaihtoehtoisesti tavanomaisen yleistuen edellytykset voisi täyttää kolmen vuoden asumisella Suomessa. Näkemyksenne asumisaikavaatimuksesta**

Rinnakkaisten vaatimusten malli on ristiriidassa lainsäädännön yksinkertaistamista koskevan tavoitteen kanssa ja riskinä on, että byrokratia lisääntyy ja lain toimeenpanoon liittyvä selvitystyö vie epätarkoituksenmukaisella tavalla virkahenkilöiden resursseja.

Katsomme myös, että yhdenvertaisuuden nimissä ihmisiä tulisi kohdella yhtäläisesti riippumatta maassa asutusta ajasta, joten emme kannata asumisaikavaatimusta.

Yleinen näkemyksenne kielitaitoa koskevista poikkeuksista työskentely- ja asumisaikavaatimuksen soveltamiseen

-

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, jonka äidinkieli on suomi, ruotsi tai saame. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

-

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, joka on osoittanut riittävän suomen tai ruotsin taidon (Eurooppalaisen viitekehyksen mukainen B1.1 taso) kielen kahdella osa-alueella. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

-

- **Esityksessä on arvioitu, että suurin osa osoittaisi kielitaitonsa kotoutumiskoulutuksesta saatavalla todistuksella. Lisäksi mahdollistettaisiin maksuton keskitason YKI-tutkinnon suorittaminen. Näkemyksenne kielitaidon osoittamisen tavoista**

-

- **Kielitadon osoittamisen tavat määritettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa. Näkemyksenne tätä koskevan asetuksenantovaltuuden antamisesta**

-

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, joka vamman tai muun vastaavan syyn takia voi osoittaa kielitaitoaan. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

On hyvä, että yksilöllisiä tilanteita periaatteessa huomioidaan, mutta herää epäily, onnistuuko se käytännössä. On epäselvää, mitä tarkoitetaan ”muulla vastaavalla syyllä” ja kaikki syyt tulisi avata laissa selvästi. Miten vamma tai muu vastaava syy käytännössä todetaan? Muutoksen myötä asiantuntijoiden ja käsittelijöiden aikaa kuluu vaatimusten soveltamisen arvioimiseen, jolloin tavoiteltavat hyödyt voivat jäädä pieniksi tai muutos voi pahimmillaan lisätä kustannuksia ilman, että kotoutuminen tai työllistyminen nopeutuu. Ongelmalliselta vaikuttaa myös se, että vaatimuksen soveltamatta jättäminen koskisi vain pientä osaa ihmisistä.” Esimerkiksi erilaiset oppimisvaikeudet eivät olisi säännöksessä tarkoitettuja vammaisuutta vastaavia seikkoja, elleivät oppimisvaikeudet johdu lääketieteellisesti todettavissa olevasta sairaudesta tai muusta vastaavan kaltaisesta syystä.” (s. 65) Tämä on kyseenalaista, sillä oppimisvaikeudet luonnollisesti vaikuttavat nopean kielen oppimisen mahdollisuuksiin.

- **Esityksen toimeenpanoon liittyy sekä Kelan että työvoimaviranomaisen toimivaltaan kuuluvia asioita. Näkemyksenne toimeenpanoprosessin toimivuudesta**

-

Näkemyksenne yleistukilain 8 §:n mukaisen ulkomaalaista koskevan rajoituksen muuttamisesta tilapäisen suojelun oleskeluluvalla maassa olevien osalta

Emme näe perusteltuna asettaa Suomeen muuttaneita keskenään eriarvoiseen asemaan.

Kotoutumisen edistämisestä annettu laki

Näkemyksenne palveluun pääsemisen takuuajasta

Periaatteessa takuu aika on kannatettava asia, mutta palveluihin pääsyn nopeuttaminen vaatii enemmän resursseja, jotta niitä voidaan tarjota riittävästi. Kotoutumisen ja työllistymisen hitaus ja muut haasteet eivät tutkitun tiedon valossa ole kiinni kotoutujan motivaatiosta ja tahdosta oppia kieltä, työllistyä ja olla osallisena yhteiskunnassa, vaan resursseista ja siitä ettei tarpeenmukaisia palveluita ole saatavilla tai niitä joutuu odottamaan pitkiä aikoja. Takuuajan säätäminen ilman merkittäviä lisäresursseja ei todennäköisesti johda siihen, että kotoutuminen nopeutuu tai tänne muuttaneet orientoituvat uuteen kotimaahansa paremmin.

Näkemyksenne takuuajan kuluessa tarjottavista palveluista

-

Näkemyksenne takuuajan toteutumisen valvonnasta

Resurssit kannattaa suunnata varsinaiseen tekemiseen eikä hallinnollisen työn lisäämiseen.

Laki yleisistä kielitutkinnoista

Näkemyksenne maksuttoman keskitason YKI-tutkinnon suorittamisen mahdollistamisesta

Kaikki toimenpiteet, joilla lisätään mahdollisuutta oppia suomen kieltä maksutta ml. kielitestien maksuttomuus, ovat kannatettavia ja edistävät esitysluonnoksessa kirjattuja tavoitteita.

Esityksen vaikutukset ja perustelut

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista kotoutumisen kannusteisiin

Tutkimusten mukaan maahan muuttaneiden työllistymisen ja kielenoppimisen merkittävimmät esteet eivät liity motivaation puutteeseen, joten kannusteita pitäisi luoda muualle kuin yksilöille. Motivaatio kotoutua on suurempi niillä, joilla on perhe Suomessa ja elämässä on vakautta ja pysyvyyttä. Tätä edistävät pysyvä oleskelulupa, kansalaisuus ja vakituinen työ. Motivaatio opetella kieltä kasvaa pysyvää asumista koskevan varmuuden myötä. Näin ollen oleskeluoikeuteen liittyvää epävarmuutta vähentämällä voidaan tutkitusti vaikuttaa yksilön motivaatioon opetella paikallista kieltä. Toisaalta tutkimus tunnistaa kielikurssien puutteen estävän ja hidastavan kielenoppimista, joten tarjontaa lisäämällä voidaan myös päästä esityksessä lausuttuja tavoitteita kohti. Tällaiset tutkimukseen perustuvat keinot tukisivat tavoitteiden saavuttamista kaikista vaikuttavimmin.

Näkemyksenne esityksen taloudellisista vaikutuksista

Esityksen laskelmat ovat epämääräisiä johtuen asian monimutkaisuudesta. Esityksessä on haettu vertailua Tanskasta, pohjustettuna toteamuksella, ettei Suomea ja Tanskaa oikeastaan voi verrata maiden erilaisten tukijärjestelmien ja muiden kontekstuaalisten seikkojen vuoksi. Vaikuttaa siltä, että mahdolliset säästöt tässä ovat niin pieniä, ettei parhaassakaan tapauksessa uudistuksella ole taloudellisesti katsottuna suurta merkitystä. Vaikutusten arviointi on esityksen perusteella sen verran hataraa, että uudistus saattaa kasvattaa kotoutumisen edistämisen kuluja, esimerkiksi sen vuoksi että virkailijoiden työ lisääntyy, kun tukijärjestelmää muokataan nykyistä monimutkaisemmaksi. Se, että perustoimeentulotuen tasosta nipistetään miltei 10 %, ei ole vähämerkityksinen asia pienituloiselle, vaikka esityksessä näin asia esitetään. Vaikutusten arvioinnissa pitää huomioida kokonaisvaikuttavuutta, koska kohderyhmään vaikuttavat myös muut viime vuosina tehdyt muutokset ml. leikkaukset, jolloin mahdollinen lisäleikkaus entisestään heikentää kohderyhmän taloudellista tilannetta.

Esitysluonnoksessa hahmotellut uudistukset voivat aiheuttaa ennakoidutonta taloudellista vahinkoa Suomelle pitkällä aikavälillä, kun entistä harvempi kansainvälinen huippuosaaja valitsee muuttaa Suomeen.

Näkemyksenne esityksen muista vaikutuksista

Turvallinen ja yhdenvertainen yhteiskunta on Suomen valtti kansainvälisessä kilpailussa huippuosaajista, minkä vuoksi yhdenvertaisen kohtelun periaate on tärkeä myös talouden näkökulmasta. Ihmisten asettaminen eriarvoiseen asemaan heidän lähtömaansa perusteella johtaa heikkeneviin väestösuhteisiin, luo syvempiä kuiluja väestöryhmien välille ja heikentää yhteiskunnan resilienssiä. Yksilöllä on suuri vastuu omasta kotoutumisestaan, mutta se ei poista yhteiskunnan roolia tässä kaksisuuntaisessa prosessissa.

Näkemyksenne esityksen suhteesta perustuslakiin sekä EU-lainsäädännön ja muiden kansainvälisten velvoitteiden vaatimuksiin

Katsomme että esitys on osin ristiriidassa perustuslain kanssa eikä esitystä tule tällaisenaan edistää.

Voimaantulo

Näkemyksenne esityksen voimaantulosta

-

Kotoutumistuki ja palveluun pääsemisen takuu aika koskisivat tilanteita, joissa henkilö muuttaa Suomeen ehdotetun lain tultua voimaan. Näkemyksenne tästä siirtymäsäännöksestä

-

Muuta lausuttavaa esityksestä

Muuta lausuttavaa esityksestä.

-

Varjonen Sirkku

Kuntoutussäätiö - Lausunnon ovat valmistelleet kehittämispäällikkö, FM

Farid Ramadan, Kuntoutussäätiö ja erikoistutkija, VTT Sirkku Varjonen,

Kuntoutussäätiö